

De Tweede Weg

Naar een actieve democratie

Over Dwars Lezing, Ben Spiering

9 december 2025

Bouwklup, Rijssen

Een persoonlijk verhaal

Terugblik op 38 jaar Rijkswaterstaat en 2 jaar Bouwagenda

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

**“We Were Young,
Good-Looking, And
Stupid. Now We’re
Just Stupid.”**

Seasick Steve

Why do we make the same mistakes
Year after year tear after tear
Just when we've learned a lesson or two
It's the time when our life's almost through

*(It's a long way, You can't teach an old dog
new tricks)*

Ca 1980

2024

Filosofie en politiek

- Charles Taylor
- Mozi (Meester Mo)

- Johan Huizinga
- Ortega y Gasset
- Hannah Arendt
- Amitav Ghosh

- Tjeenk Willink
- Yves Desmet
- Amos Oz

Politiek handelen vereist vrije mensen en een open publieke ruimte

inter homines esse

1. Zijn onder mensen
2. Leven

inter homines esse desinere

1. Niet meer zijn onder mensen
2. Sterven

Grote opgaven, weinig tijd

1972	Grenzen aan de groei (Club van Rome)
1987	Our common future (Brundtland)
2015	COP 21
2017	Bouwagenda
2018	Klimaattafels
2019	Klimaatakkoord en klimaatwet Europese Green Deal en voorstel Europese Klimaatwet
2023	Rapport Global Tipping Points (COP 28)
2024	Afzwakking klimaatbeleid NL (kabinet Schoof)
2025	Afzwakking Europees klimaatbeleid

COP21 Parijs 2015

- Opwarming in 2100 beperkt tot 2 graden C (streven is 1,5 graden) t.o.v. pre-industriële tijdperk
- Rond 2050 evenwicht tussen uitstoot en opnamevermogen natuur = 50% afname & rond 2100 0% emissie
- 195 landen en de EU
- In werking: > 55 landen ratificatie (& > 55% uitstoot)
- Iedere 5 jaar evaluatie (2023 eerste moment)
- Fonds voor arme landen, ieder jaar 91 miljard euro

COP21

- Jaarlijks nodig voor klimaatadaptatie en –mitigatie = 700 a 1000 miljard dollar
- Jaarlijks besteed aan infrastructuur = 6000 miljard dollar
- Vervangingsopgave infrastructuur, toeslag adaptatie en mitigatie?

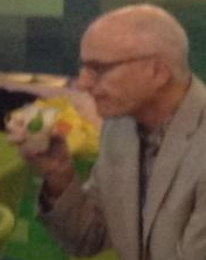

THE NETHERLANDS
smart solutions for global challenges

A truly sustainable
the largest impact on the world

Co-creating a safer delta city
the largest impact on the world

Climate finance
innovative green growth is transforming economies

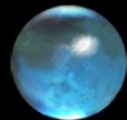
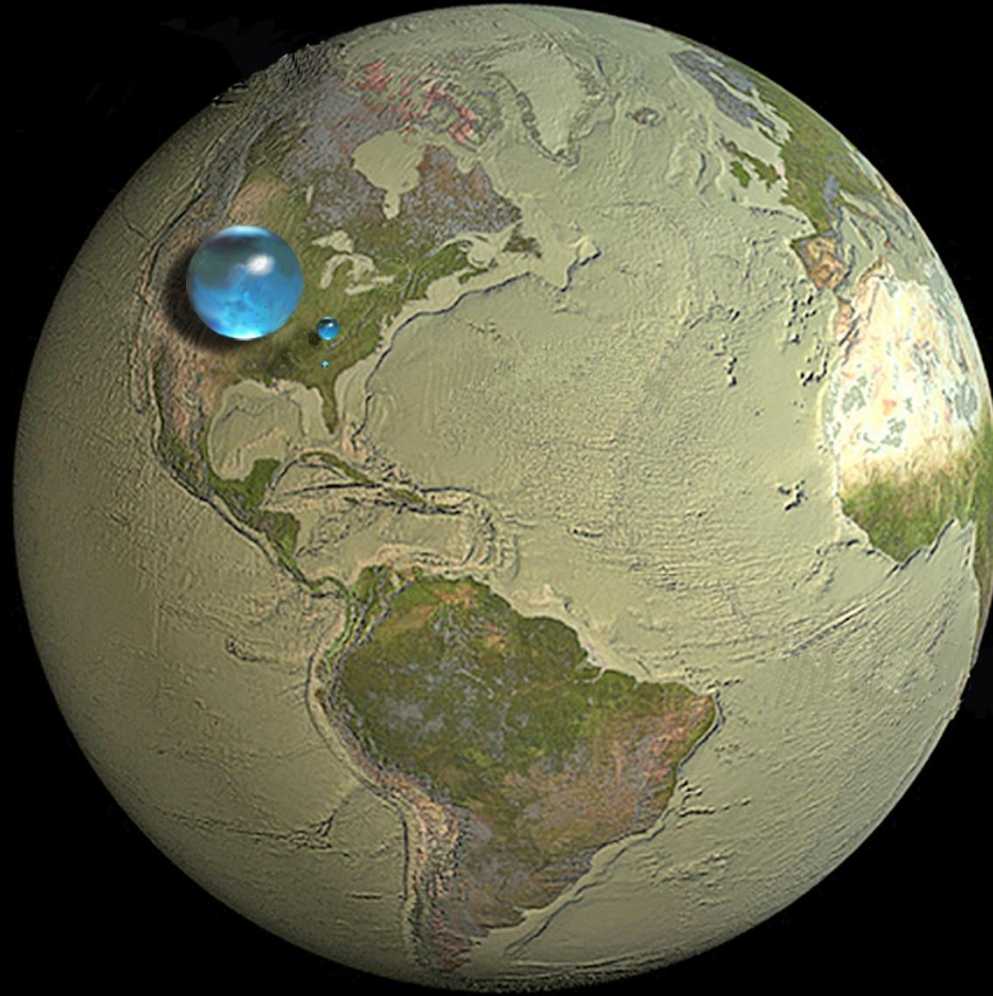

AFP

JAY DIRECTO

The World's Water

All water on, in, and above the Earth

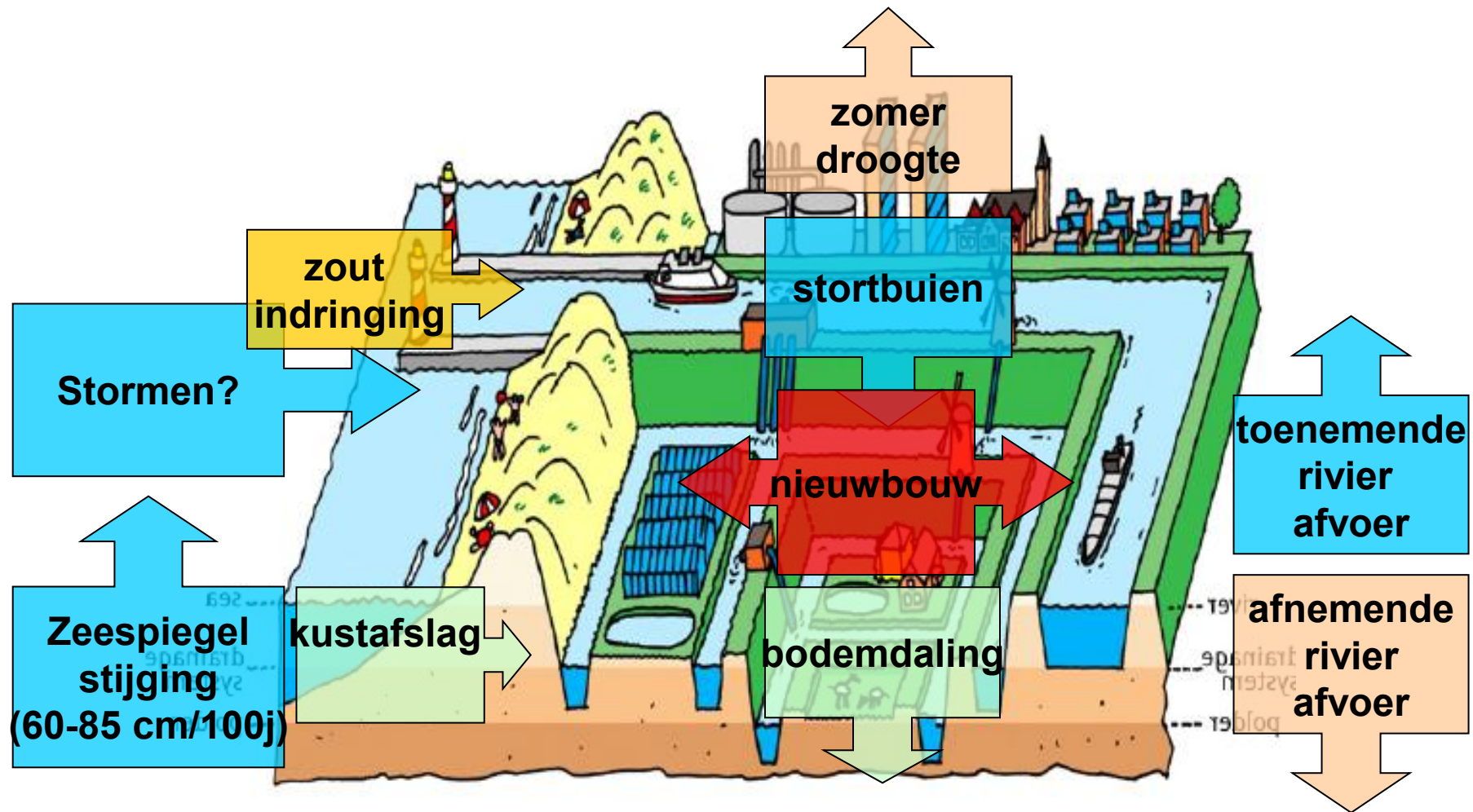
Liquid fresh water

Fresh-water lakes and rivers

Howard Perlman, USGS,
Jack Cook, Woods Hole Oceanographic Institution,
Adam Nieman
Data source: Igor Shiklomanov
<http://ga.water.usgs.gov/edu/earthhowmuch.html>

Wat komt er op ons af?

Belangrijkste onzekerheden (1)

Water challenge

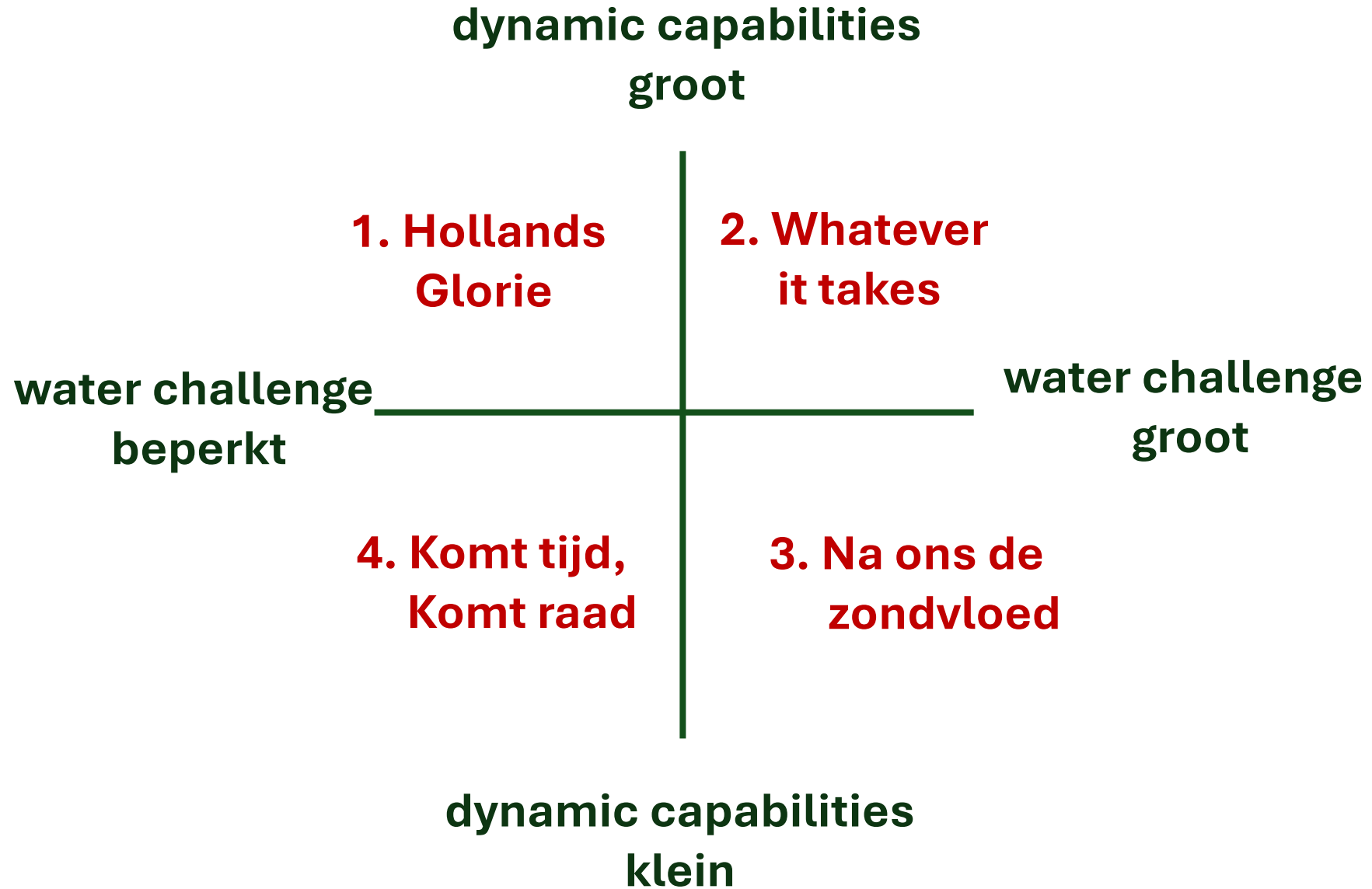
- **Laag:** binnen spectrum SSP1-2.6 met +1,8 °C ~ 2100;
ZSS 0,6m ~ 2100 / 1,0m ~ 2150
- **Hoog:** binnen spectrum SSP3-7.0/SSP5-8.5 met > +3,0 °C ~ 2100;
ZSS 1,2m ~ 2100 / 2,0m ~ 2150

Belangrijkste onzekerheden (2)

Dynamic capabilities

- Vermogen van de samenleving om effectief op de gevolgen van klimaatverandering te kunnen reageren
- Bepaald door resources & constraints (internationaal/nationaal)
- Resources: kennis, technologie, geld, menskracht, materieel, zand, ...
- Constraints: lock-ins, wetgeving, weerstand tegen verandering, tijd, ...

Scenario's

[https://dutchcoast9834a5
tab.azurewebsites.net/tab](https://dutchcoast9834a5tab.azurewebsites.net/tab)

Grote opgaven

- Wederopbouw na de oorlog
 - Deltawerken
 - Droogmakerijen
 - Ruimte voor de Rivier
-
- Klimaat (adaptatie en mitigatie)
 - Energietransitie
 - Stikstof
 - Biodiversiteit
 - Veiligheid geopolitiek

Impasse

- Geen (internationale) consensus meer
 - Desinformatie
 - Sterke lobby fossiel
 - Klimaat is gepolitiseerd
-
- We naderen de tipping points...
-
- ➔ Sterkere sturing nodig

De representatieve democratie na WOII tot nu

In de tweede helft van de 20e eeuw werd de Nederlandse politiek gedomineerd door drie ideologische hoofdstromen.

Het CDA en zijn voorgangers ARP, CHU en KVP representeerden het christendemocratische gedachtegoed, de PvdA het sociaaldemocratische en de VVD het liberale denken.

In de eerste decennia van de 21e eeuw is het echter voorbij met hun gezamenlijke dominantie. De hoofdstromen zijn smaller geworden, enkele lijken soms op te drogen, en links en rechts ervan zijn diverse nieuwe politieke stromen en stroompjes ontstaan.

Het politieke driestromenland van weleer is veranderd in een door variëteit gekenmerkte delta.

In *Van driestromenland tot delta?* onderzoekt een verscheidenheid aan auteurs hoe Nederland zich in deze periode politiek-ideologisch en organisatorisch heeft ontwikkeld. Tevens wordt beschreven wat zoal de mogelijke gevolgen zijn van het verdwijnen van het vertrouwde driestromenland en de ontwikkeling van de politieke delta voor democratie, bestuur en regeerbaarheid van Nederland.

Twée wegen om tot sterke sturing te komen

- Autocratie **OF**
- Actieve democratie

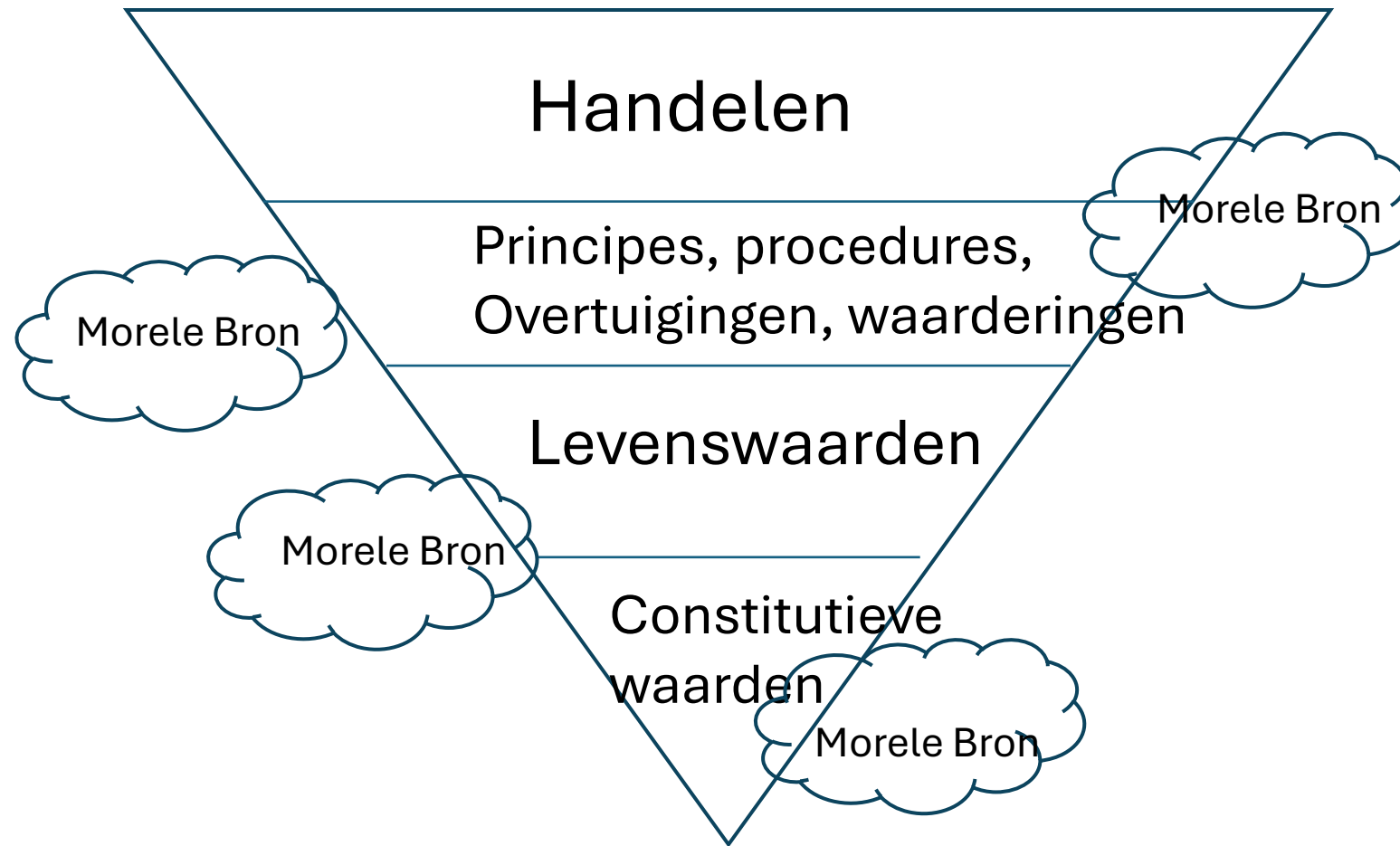
Als reactie op het huidige falen van de representatieve democratie:

- Grote groepen voelen zich niet gerepresenteerd
- Belangrijke maatschappelijke vraagstukken worden niet opgelost
- Ondoorzichtig krachtenveld van belangen
- Nadruk op “wat is haalbaar” en veel minder op “wat is nodig”
- Extrapolatie en beheersing

En begin met de overtuigingen

- Overtuigingen van Rijkswaterstaat en Rijkswaterstaters
- Overtuigingen van bestuurders en politici
- Overtuigingen van Financiën
- Overtuigingen van CEO's
- Overtuigingen van burgers

Overtuigingen, de pyramide van Taylor

Conclusies...

Chip Taylor:

“I’ll only be me
once, so I better
find out who I am.
I will only see me
once- so I better
know just where I
stand.”

Charles Taylor:

Op zoek gaan naar wat ons
bindt, naar nieuwe
(collectieve) constitutieve
waarden, die de basis
kunnen zijn voor gedeelde
overtuigingen, principes en
procedures. En cultuur?

Opvattingen, de visie van Mozi

Bij opvattingen zijn er beslist drie maatstaven. Wat zijn die drie maatstaven?

Grondslag, bron en nut.

Hoe bepalen we de grondslag?

We doen dat door vergelijking met de daden van de wijze koningen van weleer.

Hoe bepalen we de bron?

We doen dat door na te gaan wat de mensen via hun ogen en oren ontvangen.

Hoe bepalen we het nut?

We doen dat door te aanschouwen of de opvatting, wanneer ze in praktijk wordt gebracht, aan land en volk voordeel brengt.

“Land en volk voordeel brengen”, doen wat nodig is

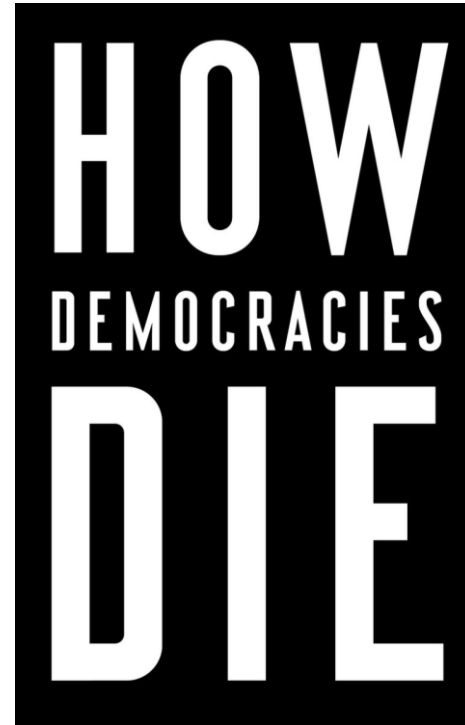
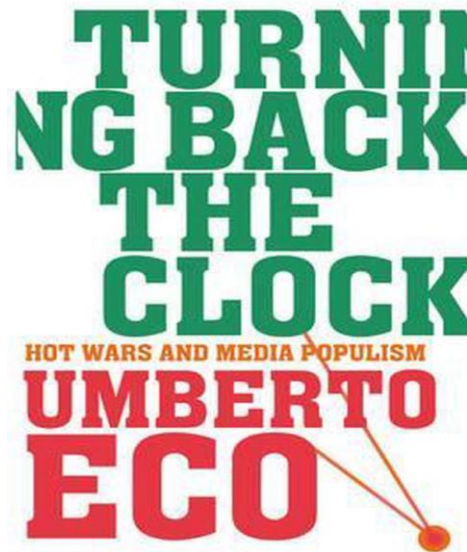
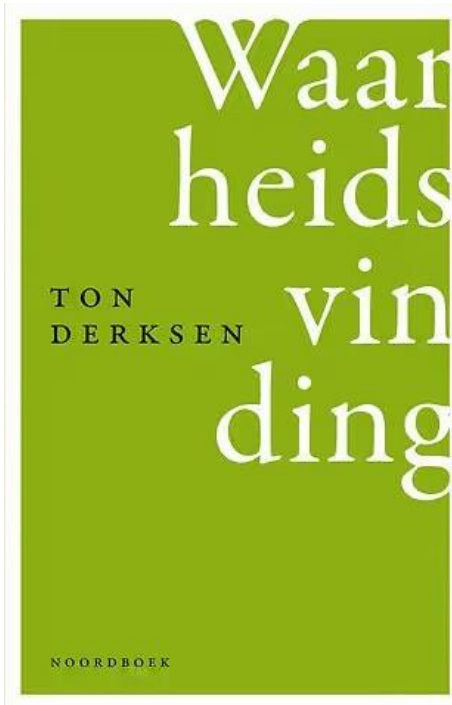
- Het doordenken van voorgestelde oplossingen (Amos Oz)

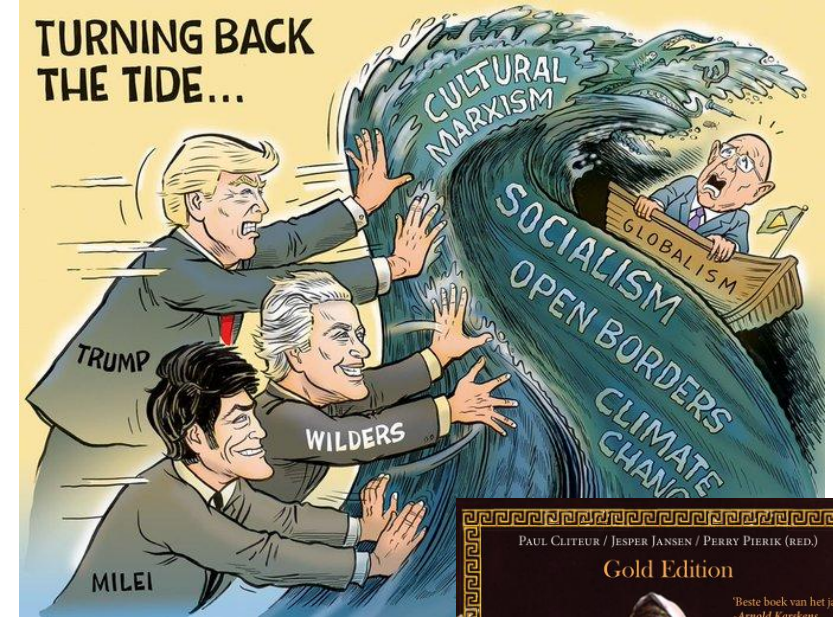
Wetsvoorstel betreffende het verbod van bepaalde islamitische uitingen (Wilders en De Graaf):

- Ingediend 2018
- (Negatief) Advies Raad van State 2019
- Reactie initiatiefnemers “politiek correcte reflexen van bange mensen”
- (Voorlopige) Intrekking 2024

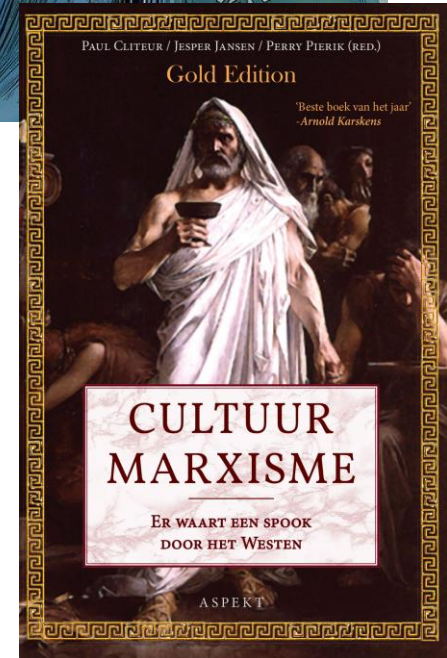
Hoe overtuigingen gemaakt worden, de kracht van een verhaal

Steven Levitsky

Paul Cliteur
Jesper Jansen

I.F. Stone over democratie in 1988:

“In elke natie schuilen een goede en een kwade ziel. En het is onze plicht de boze geest, in onszelf maar ook in de samenleving, uit te drijven. Daarvoor hebben we de democratie nodig. Niet omdat die altijd zo prima functioneert -de VS bewijzen het tegendeel- maar omdat ze als enige staatsvorm hoop biedt dat het tussen ons, mensen, ooit goed zal komen. Daarom.”

Praten en doen

Heel Nederland praat & heel Nederland doet

- Actief burgerschap van onder af opbouwen
- Basis en draagvlak voor verstrekkende besluiten
- Samen werken aan betere buurten en wijken
- Samen zoeken naar wat waar is, joint fact finding
- Gekozen bestuurders en politici organiseren het proces van een open gedachtewisseling en formaliseren datgene wat nodig is, waar de burgers zelf vinden toch al aan toe zijn (citaat Amoz Oz)
- Belangengroepen en lobby's zijn onderdeel van een breed maatschappelijk gesprek, geen short-cuts

Heel Nederland praat...

Burger komt in beweging als hij wordt geraakt:

- in het hart (overtuigingen, emoties)
- zijn omgeving
- de portemonnee.

Belangrijke vragen voor iedere burger (denk aan Mozi over opvattingen):

- Waar geloof je in?
- In welk land (stad, wijk, buurt) wil je wonen?
- Wat is goed voor onze (klein)kinderen?
- Wat wil je daar voor doen?

Voorbeelden internationaal:

- Livingroom projects <https://livingroomconversations.org/>
- Open talks

Heel Nederland doet

- Zorg en energie coöperaties
- Wijk en buurt initiatieven
- Open planprocessen